

Utenriksanalyse: Farlig hybrid

Stein Tønnesson

Historiker og fredsforsker. Direktør ved Institutt for fredsforskning (PRIO). Interessesområder: fred (i både snever og utvidet forstand), Kinas fremvekst som stormakt, «krigen mot terror».

Myndighet 22-24.9.06

Hvordan kunne USA glemme lærdommen fra Vietnam?

Siden 2001 har USAs utenrikspolitikk vært preget av *hybris*, overernot. President George W. Bush ser seg selv som en ny Roosevelt. En krigstidspresident som leder den frie verdens kamp mot ondskapens akse. Statsledere pleier å foretrekke stabilitet. Bush søker ikke stabilitet, men frihetens seier over ondskapen. I talene sine overrøser han USAs fiender med skjellsord: terrorister, lovløse, tyranner, radikale, islam-fascister, som alle kan skaffe seg masseødelegelsesvapen.

Det manglet ikke på advarsler da USA invaderte Irak i 2003. De som advarte, fikk rett. Alt det Bush Senior hadde gjort rett da han invaderte Kuwait og Irak ble galdt da Junior invaderte Irak. Gulfkrigen i 1991 hadde et klart grunnlag i folkeretten. Bush Sr. hadde dessuten lært fra Vietnam at en krig må ha avgrensede mål som helt sikkert kan nås, og at det må settes inn massive stridskrefter. Da målene var nådd, avblåste Senior Krigen, selv om det var fristende å ta Bagdad. Juniors krig manglet

grunnlag i folkeretten. Krigsmålet var vanskelig å avgrense, for det gjaldt å innsette et nytt, fritt og demokratisk regime – og helst inspirere til demokratisering også i andre land. Strykene som ble satt inn, var for små. Det måtte gå galt, og det gikk galt. Det underlige er at flere av Juniors rådgivere (som visepresident Dick Cheney) også var Seniors rådgivere.

Hvordan kunne lærdommene fra Vietnam, som sto så sterkt i 1991, være glemt 12 år senere? De to vanligste forklaringene er II. september og de nykonservativens innflytelse. Før II. september hadde ikke Bush-administrasjonen formulert noen offensiv utenrikspolitikk, skjønt det sto klart at den ville øke militærbudsjettet. Tvingingstamenes fall ga USA en ny fiende, vagt definert, men desto mer skremmende. Den fikk også tydelige ansikter: Osama bin Laden, Saddam Hussein og fra 2005, Mahmoud Ahmadinejad. Et trehodet troll. De nykonservative fikk en sterk posisjon i Bush-administrasjonen. De hadde lenge arbeidet for en offensiv, ideologisk utenrikspolitikk – egentlig ikke «konservativ» i det hele tatt. II. september ga dem sjansen til å

realisere sine drømmer. USA hadde vunnet den kalde krigen mot kommunismen. Nå gjaldt det å gå videre mot nye seire. Folk i Midtøsten ventet på å bli frigjort, slik østeuropeerne hadde gjort.

Hvordan kunne de nykonservative få så stort spillerom? Det er et viktig spørsmål. USAs hybrid oppsto ikke plutselig etter II. september og gjorde seg ikke bare gjeldende blant de nykonservative. Det var skjedd et allment stemnings-skifte i den amerikanske utenrikspolitiske eliten alt tidligere. Mot slutten av 90-årene ble det vanlig å mene at Bush Sr. og Bill Clinton hadde skuslet bort USAs muligheter. Ingen av 1990-årenes presidenter hadde skjønt hvilken eneste stående mulighet USA hadde, som verdens eneste supermakt, til å forandre verden.

Når USA med litt fasthet hadde greidd å stanse krigen i Bosnia, hva kunne da ikke USA greie andre steder? Hvorfor skulle Clinton ydmyke seg med sine mislykte forsøk på å få terroristen Arafat til å forlikte seg med Ehud Barak? Hvorfor ikke frigjøre de arabiske massene fra sine tyranner og legge grunnlaget for en demokratisering av Midtøsten som samtidig ville

sikre Israel et fredelig naboskap? Det var ikke bare de nykonservative som tenke slik. Mange syntes USA burde utnytte makten mens den var der. De hadde ulike meninger om hva makten skulle brukes til, men alle var de med på å bygge opp til hybrid.

De overmodige tankene hadde dårlig grunnlag i virkeligheten. 1990-årenes amerikanske utenrikspolitikk var alt i alt meget vellykket. Skjønt det skjedde noe nølende, var det USA som stanset krigen på Balkan. Gjennom en vellykket flåtedemonstrasjon i 1995 satte USA en stopper for en farlig utvikling i Taiwan-stredet. Det er to av mange eksempler på vellykket bruk av nøye tilnærmet makt. Det viktigste er egentlig at USA lyktes så godt økonomisk og teknologisk.

I første halvdel av 1990-årene trodde mange at USA var på vei ned mens Asia seilte opp. Da Asia-krisen rammet i 1997, fremsto den amerikanske liberaliseringen som en modell for hele verden. Hvis triumfen var blitt nokterrt utnyttet, ville USA ha nytt en helt annen respekt i dag. Men triumfen ledet til hybridens vedtusen-skrift. Meningsmakerne angrep Clinton for alt han ikke hadde fått

til. Da Bush inntok rollen som «krigstidspresident» og forberedte invasjonen av Irak, skulle han vise hvordan makten kunne brukes. Nå har alle sett at det gikk galt i Irak. Spørsmålet er om hybrid er overvunnet. Realisme, stabilitet og diplomati er tilbake som honnørord i amerikansk debatt. Men ikke for Bush. I sin tale i FNs hovedforsamling denne uken henvendte han seg direkte til Irans folk: «Lederne deres har valgt å nekte dere friheten, og bruker de nasjonale ressursene deres til å understøtte terrorisme, nøre opp under ekstremisme og prøve å skaffe seg atomvapen... Vi ser frem til den dag da dere kan leve i frihet – og at Amerika og Iran kan være gode venner og nære partnere i fredens tjeneste.»

Det var etter at han hadde snakket om Iraks frigjøring fra Saddam Hussein. Så lenge Bush og Cheney sitter ved makten, lever verden farlig, men hvis diplomatene og kongresspolitikerne greier å få Iran til forhandlingsbordet og manøvrere slik at Bush ikke får noen sjanse til å bombe Tehran, Natanz og Isfahan, da kan vi kanskje blåse «Hybrid over» om et par års tid.